

**НАУКОВІ ЧИТАННЯ НА ПОШАНУВАННЯ 95-РІЧЧЯ
ПРОФЕСОРА СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ДОРОШЕНКА**

При майстрах якось легше. Вони — як Атланти.
Держать небо на плечах. Тому і є висота.

Ліна Костенко

28 лютого 2019 року на українському мовно-літературному факультеті імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка відбулися Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті визначного українського мовознавця, професора Сергія Івановича Дорошенка (7.05.1924 — 29.09.2018). Проминуло вже півроку, як відомий учений став частиною вічності, але його духовна енергетика не полишила стіни університету, спрямовуючи колег й однодумців на подальші наукові пошуки.

Пошанувати 95-річний ювілей від дня народження Сергія Івановича вирішили у форматі наукового обговорення його мовознавчого доробку, а також актуальних питань сучасної лінгвістики в різних її галузях, методологіях, персоналіях. На цю пропозицію відгукнулися мовознавці не лише харківських університетів, а й усієї України, зокрема з Києва (Київський лінгвістичний університет), Полтави (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка), Сум (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка), Дніпра (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ), Донбасу (Донбаська національна академія будівництва і архітектури), Тернополя (Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка). Зарубіжжя було представлене Університетом імені Адама Міцкевича (Республіка Польща, м. Познань). Долучилися до читань і представники закладів середньої спеціальної та загальної освіти з Умані (Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка); Сумщини (Сумська ЗОШ I–III ст. №15 імені Д. Турбіна; Роменська ЗОШ I–III ст. №4, Грабовський НВК).

Наукові читання відкрив декан Українського мовно-літературного факультету проф. К. Ю. Голобородько, висвітливши основні віхи життєвого й наукового шляху Сергія Івановича Дорошенка, розповівши про його плідну багаторічну роботу в alma-mater на кафедрі теорії і методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі та кафедрі української мови, де й відбулося професійне становлення знаного мовознавця.

Науковий досвід С. І. Дорошенка представлений у численних працях із діалектології української мови, синтаксису, стилістики, культури мовлення, методики навчання мови. Цікавили вченого й питання фонетики, лексикології, морфології, загального мовознавства. Такий широкий теоретико-практичний дискурс зазнав розробки в дослідженнях аспірантів і докторантів професора, що зумовило формування наукової школи С. І. Дорошенка,

до якої належать М. Й. Алексеюк, Г. І. Гамова, Л. М. Близнюк, О. Л. Степул, О. В. Глотова, С. П. Олійник, Р. І. Черновол-Ткаченко, Н. М. Чернушенко, Т. П. Беценко, Є. І. Загrevський, С. В. Мясоєдова, Н. В. Кринська, О. О. Телєжкіна, Т. В. Беляєва, О. І. Ващенко, С. О. Марцин, Л. У. Лисак, Н. О. Карпенко, Ю. Г. Барабаш, Н. П. Книшенко. Учні професора презентували на читаннях свої наукові нароби за останній час, у яких реалізовані ідеї Вчителя в різних аспектах лінгвістики й лінгводидактики.

Із розгорнутою доповіддю про наукову школу С. І. Дорошенка виступила доцент Н. І. Чернушенко (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), окресливши проблематику здійснених під керівництвом професора досліджень у царині мовознавства (синтаксичне вираження категорій мети, наслідку, причинності, спонукання; безсполучникові речення різної семантики; питання предикативності, лексико-граматичної валентності, варіативності й синонімії; стилістичні функції різнорівневих мовних одиниць; галузеве термінознавство та ін.) і методики мови (проблеми формування орфографічної грамотності учнів). Із великим пошануванням ставляться вихованці до свого Вчителя, послідовно втілюючи в життя його наукові й життєві постулати, гідно слугуючи національній освіті.

Персональний унесок С. І. Дорошенка в українську лінгвістику та лінгводидактику був представлений на читаннях у таких аспектах: діалектологія; теорія безсполучникового складного речення, питання морфології й синтаксису, стилістичний потенціал української мови, методи й прийоми навчання мови, мовна культура й мовна освіта в школах і вишах — усе це в концепціях ученого. Важливим виявилось питання власної професійної, стилістичної й комунікативної майстерності С. І. Дорошенка, його лінгвокреативності, неповторності у вербальних та невербальних стратегіях і тактиках. Усе це розмаїття наукового й персонального дискурсу професора було осмислене в поданих на обговорення темах.

Перші дослідницькі зацікавлення С. І. Дорошенка пов'язані з діалектологією, зокрема з вивченням перехідних говорів, що перебувають на межі північного й південно-східного наріч (Сумський ареал). Результатом цього стала кандидатська дисертація «Українські говори Путивльського і Буринського районів Сумської області». Про вагу наукових напрацювань С. І. Дорошенка у формуванні діалектологічної карти Сумщини повідомив на читаннях проф. А. А. Сагаровський (Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна), який зацентрував увагу на тих фонетично-лексичних особливостях перехідних говорів, що були описані вченим.

Оригінальність і креативність мовомислення С. І. Дорошенка прокоментувала проф. Т. А. Космеда (Університет ім. Адама Міцкевича) на зразках его-текстів науковця, зокрема його вітальних листівок, віршах на посвяту колегам і друзям. Цей фрагмент персонального дискурсу Сергія Івановича віддзеркалює його інтелектуальність, філологічність, тонке почуття гумору, душевну щедрість на позитивні емоції.

Мовознавчий поступ С. І. Дорошенка в розроблених ним ідеях та положеннях спонукає до студіювання мови в її різних виявах, функціях, дискурсах. Тож науковці, що долучилися до дорошенківських читань, запропонували цікаві для осмислення питання, у центрі яких кореляції *слово — мова — текст* в антропоцентричній дослідницькій парадигмі. Зокрема, аспекти формально-змістової структури, типології й герменевтики текстів, стилістична функційність мовних одиниць у тексті, ономастика й лінгвопоетика, комунікативні стратегії й тактики у вербальному й невербальному повідомленні, концептуальний і когнітивний вимір мови, граматика й прагматика, дискурсологія й наратологія. Не обійшли науковці увагою й сферу лінгвоперсонології, зокрема питання іміджовості академічного науковця й викладача, професійної мовно-комунікативної компетенції філолога. Професор Дорошенко блискуче володів цими компетенціями, був яскравим лектором, захоплюючи слухачів не лише формою й змістом сказаного, а й своєю гордою поставою, загальною культурою, енциклопедичністю знань, інтелектуальним пафосом.

С. І. Дорошенко завжди стояв на сторожі нормованого українського слова, брав активну участь в обговореннях нового українського правопису та внесення до нього змін, диктованих часом. На цьому наголосила у своєму виступі про роль харківських мовознавців у становленні правописних норм української літературної мови проф. О. С. Черемська (Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця), провівши екскурс у формування правописних традицій у діахронії-синхронії: від перших спроб уніфікувати українське письмо в XIX ст., прагнень наблизити його до національного лінгвістичного формату (20-ті роки XX ст.) до гострих проблем сучасного орфографічного впорядкування нашої мови.

Сергій Іванович постійно перебував у дослідницькому русі, долучався до багатьох наукових проєктів, був членом спеціалізованої вченої ради із захисту лінгвістичних дисертацій, виступав з доповідями, писав посібники для студентів, статті з нагальних мовознавчих питань, ламаючи стереотипи про вікові обмеження інтелектуального потенціалу людини. Динаміка була ознакою його буття, даючи іншим імпульс для наукових пошуків. Лебединою піснею професора стала його спільна зі своєю ученицею, доцентом Н. В. Кринською монографія «Структурно-семантичний синтаксис: складні речення з компонентом наслідку» (Харків, 2019), у якій було застосовано семантико-структурний критерій до класифікації безсполучникових складних речень, що дало змогу виділити в них різновиди засобів зв'язку й обґрунтувати реченнєву природу цих синтаксичних конструкцій. Н. В. Кринська (Харківський національний університет радіоелектроніки) презентувала на читаннях монографію, відзначивши внесок С. І. Дорошенка в становлення вітчизняної теорії безсполучникових складних речень.

У цей день на Українському мовно-літературному факультеті зібралася мовознавча еліта — представники різних шкіл, напрямів, університетів, щоб

пошанувати пам'ять старійшини національної науки про мову, визначного науковця, наставника, учителя, гідного громадянина, патріота, достойну людину, яка для всіх нас без перебільшення є прикладом служіння суспільству, науці, людям.

Саме про це сказав у своєму вірші про Сергія Івановича Дорошенка проф. В. С. Калашник (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), вивищуючи науковий і людський статус нашого улюбленого професора:

У творчості висот — земна основа.
Вас чесний труд привів до верховин.
І нині Ви, України вірний син,
Між корифеїв на Олімпі слова.

Маленко Олена Олегівна — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, Харків, 61168, Україна.

Tel.: +38 067-938-86-57

E-mail: malena-o@yandex.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4753-0036>

Malenko Olena Olehivna — Doctor of Philology, Professor, Head of the Ukrainian Studies and Applied Linguistics Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; Valentynivska Str., 2, Kharkiv, 61168, Ukraine.

Надійшла до редакції 21 березня 2019 року